

JOZEF -

EEN MESSIAANSE GESCHIEDENIS

**JOZEF -
EEN MESSIAANSE
GESCHIEDENIS**

CHRISTENEN VOOR
ISRAEL .

Scholten Uitgeverij

Colofon

JOZEF - EEN MESSIAANSE GESCHIEDENIS

H. Poot

© 2021 Scholten Uitgeverij BV
Burgemeester Drijbersingel 25c
8021 DA Zwolle
info@scholtenuitgeverij
www.scholtenuitgeverij.nl
Omslagontwerp: Jeroen Dijkgraaf
Binnenwerk opmaak: Piet Versteeg
Drukwerk: Drukcase
Eerste druk, september 2021
ISBN: 978-90-831765-4-3
NUR: 700, 707

Voor de in dit boek voorkomende Bijbelteksten is gebruik gemaakt van de vertaling 1951 van het NBG, tenzij anders vermeld.

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van de nieuwste boeken van Scholten Uitgeverij via: www.scholtenuitgeverij.nl/nieuwsbrief

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, met uitzondering van korte citaten gebruikt in recensies, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

*Opgedragen aan Casper Poot,
die mij
als eerste verteld moet hebben
over de geschiedenis
van Jozef
en het leven van Jezus.
Moge zijn gedachtenis
tot zegen zijn.*

Naar deze zaligheid hebben gezocht en gevorst de profeten, die van de voor u bestemde genade geprofeteerd hebben, terwijl zij naspeurden, op welke of hoedanige tijd de Geest van Christus in hen doelde, toen Hij vooraf getuigenis gaf van al het lijden, dat over Christus zou komen, en van al de heerlijkheid daarna.

1 Petrus 1:10,11

Inhoud

Voorwoord	11
Inleiding	15
I. Jozef, de zoon van Jakob	<i>Genesis 37:1-11</i>
1. Jezus, de zoon van Jozef	39
2. Dit is de geschiedenis van Jakob	42
3. Een zoon des ouderdoms	49
4. De veelkleurige mantel	56
5. En Jozef bracht kwaad gerucht	61
6. Hoort toch deze droom	61
II. Het komen naar Sichem	<i>Genesis 37:12-36</i>
1. Kom, ik wil u tot hen zenden	67
2. In de put	71
3. De Ismaëlieten en de Midianieten	84
4. En zij doopten het kled in het bloed	90
III. In het huis van Potifar	<i>Genesis 39</i>
1. Het afdalen van Jozef	97
2. En Jozef was schoon van gestalte	102

3. Op Gods tijd en wijze!	107
4. Potifar en Pilatus	114
5. Jozef, voorbeeld van vroomheid	116
IV. In de gevangenis	<i>Genesis 40</i>
1. Nedergedaald ter helle	123
2. De schenker en de bakker	126
3. God, die redt in nood	130
4. Het lijden van Jozef en Jezus	134
5. De lijdende Messias tussen kerk en synagoge	137
V. De lijdende Messias	<i>Intermezzo</i>
1. De Messias, zoon van Jozef	144
2. De Messias Efraïm	153
3. De Messias Efraïm en Jezus	159
4. De Jesaja Targum	166
5. Andere stemmen over de lijdende Messias	170
6. De bijzondere weg van het Jodendom	181
VI. Die aan de wereld het leven geeft	<i>Genesis 41</i>
1. De dromen van de farao	191
2. De verhoging van Jozef	195
3. Jozef en Asnath	204
4. De jaren van verwijdering	209
VII. Het vreemdelingschap van Juda	<i>Genesis 38</i>
1. In die tijd trok Juda weg	217

2. Tamar, moeder van de Messias	222
3. Jozef en Juda	225
VIII. De bedekking	<i>Genesis 42</i>
1. Gij zijt verspieders	231
2. Zij herkenden hem niet	236
3. Ruben	241
4. Simeon	246
5. De dubbelheid in de geschiedenis van Jozef	254
IX. De onthulling	<i>Genesis 43-45:20</i>
1. De weg terug	259
2. Het ontwaken	270
3. Wie is Benjamin?	282
4. Ik ben Jozef	294
5. Voorbarigheid	300
X. Mijn zoon Jozef leeft nog	<i>Genesis 45:16-47:12</i>
1. De ontmoeting met Jakob	311
2. Het land Gosen	319
3. Het staan voor de farao	323
XI. De zegen van Jakob	<i>Genesis 47-50</i>
1. De wereld aan Gods voeten	325
2. God heeft mij zelfs uw nageslacht doen zien	330
3. De uitverkorene onder zijn broeders	338
4. God heeft dat ten goede gedacht	346

XII. De uittocht van Jozef

Genesis 50:22-26

1. De kist met het gebeente van Jozef	353
2. Jozef en de verlossing van Israël	358
3. De brug naar Exodus	361
4. Jozef en Jozua	363
Verklarende aantekeningen	367
Geraadpleegde literatuur	375
Noten	381

Voorwoord

Soms word je zo gegrepen door de schoonheid van de Bijbel, dat je dat vooral zou willen doorgeven. Je bent blij verrast bij het lezen en studeren in Gods woord door de diepte ervan, je hebt in de ontmoeting met de Bijbel opnieuw haar rijkdom geproefd, meer nog, je hebt God zelf opnieuw ontmoet en je zou de vreugde daarover willen delen met anderen.

Zo'n stukje schoonheid, waar je je over kunt verwonderen is ook de lijn tussen Jozef en de Here Jezus.

Jozefs leven speelt zich af 1700 jaar voor Christus in het oude Egypte van de farao's. Op het eerste gezicht lijkt hij niet meer te zijn dan een voorbeeld van vroomheid uit een lang vervlogen tijd of een bewijs van Gods leiding dwars door menselijke haat en jaloezie heen. Maar al lezend en overdenkend ontdek je dat deze Jozef meer is.

Hij maakt ons duidelijk hoe God Israël en de wereld heil en verlossing zal brengen en in het leven van zijn Zoon Jezus Christus blijkt het beeld van Jozef terug te keren.

De vergelijking tussen Jozef en Jezus is zeker niet nieuw. In de vroege christelijke literatuur kun je daarvan talrijke voorbeelden vinden. Ambrosius, de bisschop van Milaan in de tweede helft van de vierde eeuw, laat in zijn preek over Jozef, de aartsvader bijna geheel opgaan in de figuur van Christus. Zover wil

ik in deze studie niet gaan. Voor mij is Jozef veel meer een profetische voorafschaduwning van Jezus.

Je ziet in zijn leven duidelijke lijnen lopen naar het evangelie, je ziet als het ware in Jozef de persoon van Jezus transparant worden. En als je het evangelie zelf openslaat, hoor je op vele plaatsen de weerklank van de geschiedenis van deze aartsvader. Zoals Mozes in zijn leven iets laat zien van Christus als de middelaar tussen God en mensen en Jezus een nieuwe Mozes is die zijn volk zal uitleiden, zoals David vooruitwijst naar het koningschap van Jezus, zo toont Jozef ons het beeld van Jezus als de vernederde en verhoogde Heiland, die uiteindelijk door zijn volk Israël herkend zal worden.

In het luisteren naar de geschiedenis van Jozef heb ik bewust gebruik gemaakt van Joodse bronnen als de Midrash, de Talmoed, de Zohar en de Aramese vertalingen van de Tenach, de zogenaamde *Targumim*.¹ Met andere woorden, ik heb op mijn bureau niet alleen verklaringen uit onze eigen christelijke traditie neergelegd, maar ook boeken uit de traditie van Israël.

Je kunt je afvragen, waarom ik dat gedaan heb.

Mijn eerste reden is, dat het verhaal van Jozef allereerst het volk Israël ter ore gekomen is en ik was benieuwd naar de uitleg en de bespiegelingen van zijn leraren.

Hoe zou ik een brede uitleg van dit Bijbelgedeelte kunnen geven, als ik aan deze stemmen zou voorbijgaan?

Een tweede reden is, dat veel christenen nauwelijks op de hoogte zijn van dit gedachtegoed. Zou het niet verrijkend zijn voor mensen, die belijden dat zij door het geloof in Christus zijn ingelijfd in Israël, kennis te nemen van de wijze, waarop Israël zelf met de Schriften omgaat? Bovendien gaat het hier om een traditie, waarmee de Here Jezus en zijn apostelen ver-

trouwd waren. Paulus is als theoloog opgeleid in die traditie en zoals ik in de inleiding zal laten zien, zijn er vele plaatsen in het Nieuwe Testament aan te wijzen waar deze Joodse manier van bijbeluitleg doorklinkt.

Maar er is nog een reden. Een van de verlangens, die ik heb gehad bij het maken van dit boek is, dat het zal bijdragen tot een beter begrip tussen de kerk en het aloude volk van de Joden. Wat ik bedoel te zeggen is dit: Het volk Israël verwacht de Messias als de *zoon van David*, triomferend, als de koning der koningen die zijn vrederijk zal oprichten en wij delen in die verwachting. Maar in de geschiedenis van Jozef merk je dat de Messias niet alleen de glorieuze koning van de eindtijd is, maar dat hij ook een weg gaat van vernedering en lijden.

Wij geloven dat Jezus als Messias die weg gegaan is. Een groot deel van Israël heeft daar moeite mee en kan dat niet geloven. Deze studie wil duidelijk maken, dat het voor Israël niet vreemd behoeft te zijn om te geloven dat de Messias moest lijden en overgeleverd moest worden. Niet alleen de Schrift zelf, maar ook de Joodse traditie en de Joodse bijbeluitleg getuigen daarvan.

Voor ons als christelijke lezers is dit boek vooral een uitleg van de prachtige geschiedenis van Jozef, hoofdstuk voor hoofdstuk. Wij zien hoe dit verhaal vooraf een getuigenis gegeven heeft van de weg die Gods Zoon zou gaan. Maar we zien meer. We zien dat God in zijn heilsplan met Israël en de volkeren verschillende wegen gaat. Niet in die zin, dat er voor Israël en de volkeren verschillende wegen tot behoud zijn, maar wel in die zin, dat de weg, waarlangs en het tijdstip, waarop de volkeren en Israël tot Christus komen verschillen. En we zien ook, dat Jezus, ondanks alles, toch in de eerste plaats de broeder gebleven is van de zonen van Jakob.

Jozef laat zien wat het Nieuwe Testament predikt:

De verschijning van de geliefde Zoon van de Vader, hoe Hij overgeleverd wordt door zijn broeders in de handen van zondaren, hoe Hij door zijn lijden heen verhoogd wordt en het heil aan de volkeren geeft, hoe zijn eigen volk Hem niet erkent en in ballingschap gaat, maar ook hoe het komt tot de uiteindelijke ontmoeting en verzoening met de kinderen van Israël en het vrederijk begint.

April 2021,
Henk Poot

Inleiding

De Joodse overlevering

Omdat ik veelvuldig gebruik maak van de Joodse overlevering en met name haar uitleg van bepaalde Schriftgedeelten lijkt het mij waardevol om over deze dingen wat meer te vertellen. Net zoals in de christelijke traditie is er in de Joodse traditie een grote verscheidenheid van Schriftverklaringen. Talloze geleerden hebben hun commentaar gegeven op de Bijbel of gedeelten daarvan. Het is ook niet nodig in een inleiding hier diep op in te gaan. Achter in het boek is bij de ‘verklarende aantekeningen’ een toelichting gegeven op de werken, die ik gebruikt heb.

Ik heb hen bij de studie van de geschiedenis van Jozef ter hand genomen, zoals ik christelijke commentaren geraadpleegd heb. Sommige uitleggingen heb ik gevolgd, omdat ze naar mijn inzicht een juiste interpretatie geven van een bepaald gedeelte, anderen heb ik geciteerd, omdat ik hun uitleg bijzonder en interessant vind, zonder dat ik zelf overigens hun mening deel. Hoewel zij volgens mij in zo’n geval niet de juiste betekenis van de tekst doorgeven, geven zij ze wel een voorbeeld van de liefde en de hartstocht, waarmee de Bijbelgeleerde geprobeerd heeft het Woord van God te verstaan. Als ik bijvoorbeeld lees, dat een Joodse geleerde zegt dat de vrouw van Jozef, Asnath,

niemand anders is dan de dochter van Dina, dan deel ik zijn opvatting niet, maar ik begrijp de achtergrond van zijn opmerking. In zijn liefde voor de figuur van Jozef en voor het Bijbelverhaal heeft hij geprobeerd een oplossing te geven voor twee, in zijn ogen, geweldige problemen: hoe kan de vrome Jozef, wiens leven zo door God bestuurd wordt, nu trouwen met een heidense vrouw; bovendien, als dat werkelijk zo is, dan zijn Manasse en Efraïm geen Joden, want die zijn dan niet geboren uit een Joodse moeder en volgens de Joodse wet ben je dan geen Jood meer, ook al is je vader wel een Jood. Interessant blijven zulke uitleggingen voor mij ook, omdat zij ons vaak kennis laten maken met een denkwijze en een methode van exegese, die ons vreemd is, maar die niet alleen binnen de latere Joodse traditie, maar ook in de tijd van Jezus' rondwandeling op aarde gebruikelijk was.

Het is belangrijk om over een aantal werken meer te zeggen, omdat zij een grote plaats binnen de Joodse traditie innemen en omdat zij als bronnen regelmatig gebruikt worden door latere commentatoren. Zo zul je in het commentaar van Nachmanides of de Zohar veelvuldig tradities tegenkomen, die veel ouder zijn en teruggaan op stof, die je aantreft in de Talmoed en de Midrash.

De *Talmoed* is het belangrijkste werk binnen de Joodse overlevering.

Volgens de overlevering heeft Mozes op de Sinaï niet alleen de schriftelijke wet van God ontvangen, maar ook een mondelinge wet. Deze zou van vader op zoon, van leraar op leraar zijn doorgegeven. Voor ons heeft deze overlevering niet de waarde, die de Joodse traditie er aan hecht. Zij is een neerslag van een eeuwenlang uitwerken van de wet, zoals we die vinden in het

Oude Testament. Elke nieuwe tijd stelde nieuwe vragen aan de wet en in deze overlevering vinden we de antwoorden op die vragen. Ze omvat dan ook het gehele leven. We vinden in deze mondelinge overlevering een verdere uitwerking van het houden van de sabbat, van de wetten voor het huwelijk, een verdere doordenking en toepassing van de reinheidsgeboden en regels voor koop en verkoop van land.

Uiteindelijk is deze mondelinge overlevering rond 220 na Christus als de *Mishna* (= leer) op schrift gesteld. Deze Mishna telt maar liefst 63 traktaten. In de periode daarna is de Mishna opnieuw voorzien van commentaren, discussies en opmerkingen. De bundeling daarvan, die afgesloten is in de achtste eeuw na Christus noemen wij de *Talmoed*. Er zijn twee versies: de *Babylonische Talmoed* en de *Talmoed van Jeruzalem*.

In de Talmoed komen we ook veel Schriftuitleg tegen. Deze uitleg van Bijbelgedeelten komt ons soms wat wonderlijk over, omdat hij anders is, dan wij gewend zijn. Toch moeten we bedenken, dat het een traditie is en een manier van uitleg, die voor de mensen in de tijd van het Nieuwe Testament gewoon was en hen niet vreemd in de oren klonk.

De *Midrash*, afkomstig van het Hebreeuwse woord 'darash' (= uitleggen, verklaren) is zo'n, voor ons gevoel, bijzondere wijze van uitleg van de Bijbel. Er zijn verschillende Midrashverzamelingen en ik laat in mijn boek met name de *Midrash Rabba op Genesis* aan het woord. Deze is geschreven tussen 400 en 500 na Christus. Ze bestaat niet uit de uitleg van één Bijbelgeleerde, maar ze is een verzameling van overleveringen en commentaren van verschillende geleerden. De stof, die zij bevat is zeer oud en kan teruggaan tot tijden ver voor het Nieuwe Testament.

De *Targumim* zijn verklarende vertalingen van de *Tenach*, de Hebreeuwse benaming voor het Oude Testament. Na de tijd van Jesaja werd het Bijbelse Hebreeuws voor de Joden een taal, die steeds verder af kwam te staan van de taal, die zij in het dagelijkse leven spraken, het *Aramees*. Daarom kwam er behoefte aan een Aramese vertaling van de Bijbel.

Deze vertalingen noemen wij Targumim (tirgeem = vertalen). Zij werden in de synagoge tijdens de dienst gelezen na de lezing van de Hebreeuwse Bijbel. Het bijzondere van deze Targumim is, dat zij gedeelten aan de oorspronkelijk tekst toevoegen om onduidelijkheden begrijpelijk te maken. Soms geven zij een parafrase van de Bijbeltekst. In hoofdstuk 5 is een heel gedeelte gewijd aan de Targum van Jesaja 53 en daar kun je dan zien, hoe teksten, die wij toepassen op het lijden van de Here Jezus, door de Targum heel anders geduid worden en dan ook een heel andere vorm en inhoud krijgen.

Om de wijze van Schriftuitleg van de rabbijnen te begrijpen is het belangrijk te weten dat zij uitgaan van verschillende vooronderstellingen bij het benaderen van de Bijbel.

1. Allereerst is er de letterlijke uitleg: wat staat er precies in de tekst en wat bedoelt hij te zeggen? Het is een manier, die het meest lijkt op wat wij gebruikelijk vinden. Er wordt gekeken naar grammatica, naar de context en de historische achtergrond van de desbetreffende passage.

2. Elke tekst heeft zeventig mogelijkheden van uitleg. Elk Bijbelvers is als een diamant met vele flonkerende facetten. Dit moeten we niet opvatten als een schromelijke overdrijving, maar als een visie, die gevoed wordt door de diepe overtuiging

dat het woord van God een geweldige schat van wijsheid en rijkdom bevat.

Dat kan betekenen dat een tekst in een nieuwe situatie anders klinkt, dan hoe hij in zijn oorspronkelijke context bedoeld is. Voor ons geeft dat al gauw een gevoel van willekeurigheid, maar voor de Joodse geleerde is dat niet het geval. Zijn diepe eerbied voor de Bijbel zal hem er zeker van weerhouden om met willekeur met de teksten om te gaan. Nee, veelmeer wordt hij gedreven door het geloof, dat je de eeuwige woorden van God tekort zou doen, als je ze gevangen zou houden binnen de historische context, waarin zij voor het eerst klonken.

Zo kun je misschien begrijpen, waarom ook in het Nieuwe Testament verwijzingen naar het Oude Testament voorkomen, die wij zelf zo nooit gemaakt zouden hebben.

In Mattheüs 10:35 zegt Jezus tegen zijn discipelen die Hij uitzendt: *‘Want Ik ben gekomen om tweedracht te brengen tussen een man en zijn vader en tussen een dochter en haar moeder.’* Op dat moment citeert Hij Micha 7:6, waar dezelfde woorden klinken, maar dan in een totaal andere situatie, namelijk die van de naderende ondergang van Samaria.

In Deuteronomium 25:4 staat, dat je een dorsende os niet mag muilbanden, een tekst, die op het eerste gezicht alleen iets zegt over hoe je met je vee om moet gaan. Paulus echter gebruikt dezelfde tekst in 1 Korintiërs 9:9 om zijn mening te verdedigen, dat apostelen best onderhouden mogen worden door de gemeente en hij voegt er dan aan toe: *‘Bemoeit God Zich soms met ossen?’*

In 1 Korintiërs 10:1 v.v. vertelt Paulus over de steenrots uit de woestijn, waaruit Mozes voor Israël water laat komen door er met zijn staf op te slaan en de apostel zegt dan, dat deze steenrots met het volk meeging en Christus was.

In 1 Korintiërs 15:55 klinkt met vreugde en opluchting: *‘Dood, waar is uw overwinning? Dood, waar is uw prikkel?’* Een roep van overwinning door de opstanding van Jezus Christus in het aangezicht van de dood. Maar het is een citaat uit Hosea 13:14, waar dezelfde woorden een oproep zijn aan de dood om te verschijnen, besloten met de uitroep van God aan het ongehoorzame volk: *‘Mijn oog kent geen medelijden.’*

En om een laatste voorbeeld te geven: In Hebrreeën 2:13 citeert de schrijver Jesaja 8:17 en 18: *‘Ziehier ik en de kinderen, die God mij gegeven heeft.’* Zonder enige twijfel gaat het hier om Christus, die voor de gelovigen zorg draagt. Bekijk je echter de tekst in Jesaja, dan merk je dat het gaat om de kinderen van de profeet zelf, die tekenen zijn van de ondergang van Samaria. Wij aanvaarden met eerbied het gezag van deze woorden en hun verband met het Oude Testament en niemand van ons zal willen tornen aan de waarheid ervan. Maar we kunnen niet zeggen, wat de eerste lezers van het Nieuwe Testament wel konden zeggen, dat deze manier van omgang met de Schriften ons vertrouwd in de oren klinkt. Op deze wijze ging men met de Bijbel om en deze manier van uitleg kom je dan ook regelmatig tegen in de toelichting op de geschiedenis van Jozef.

3. Verschillende interpretaties van een Bijbelgedeelte kunnen naast elkaar bestaan. Dat geldt zeker voor die gedeelten, die een bepaalde wet of leefregel als onderwerp hebben.

In de Talmoed wordt soms een hele verzameling van verschillende commentaren op een bepaald gebod weergegeven. De tijd zou wel leren welke verklaring gelijk zou krijgen.

Dat geldt ook voor de uitleg van andere teksten. Ikzelf heb dit ook gedaan bij de bespreking van de persoon van Benjamin. Ik heb verschillende mogelijkheden gegeven om zijn betekenis in

de geschiedenis van Jozef te duiden. Dat is geen verlegenheid geweest, maar kwam meer voort uit respect voor de verschillende benaderingen. Wat is het maximale wat je kunt zeggen over de rol van Benjamin? Staat zijn persoon symbool voor de tempel, die ooit zal komen, of voor Elia als wegbereider van de Messias of gaat het bij Benjamin alleen maar om de manier, waarop de broers met hem omgaan? Ligt zijn betekenis vooral in het feit, dat de Messias verlangt naar eenheid en liefde binnen Israël en is dat een voorwaarde voor de openbaring aan zijn volk?

En in zo'n geval geldt dan ook voor Benjamin, wat ik hierboven zei: de tijd zal het leren.

4. Er is geen absolute chronologische volgorde in de Schrift. God is de eeuwige, maar zijn Woord is dat ook!

Natuurlijk is het op een bepaald moment de geschiedenis ingekomen, het woord is geopenbaard, maar dat wil niet zeggen, dat het er op dat moment voor het eerst was.

Misschien moet je eerder zeggen, dat het woord de geschiedenis geschapen heeft. Het woord was bij God en in God voor het aanbreken van de geschiedenis. Dat betekent dat het woord een eenheid is; er is geen vroeger en later in de Bijbel.

Dat betekent, dat bij de bespreking van Jozef in de gevangenis, een bepaalde psalm geciteerd kan worden, terwijl die psalm veel later door David geschreven is.

Het ene Schriftwoord belicht, accentueert en verduidelijkt het andere, ongeacht de plaats waar het in de Bijbel voorkomt.

Wat ik ook een mooi voorbeeld vind, is het feit dat men in Israel de nacht van Pinksteren opblijft. Men neemt in de avond en de nacht de tijd om de Bijbel te bestuderen. Er worden ook allerlei bijeenkomsten en cursussen georganiseerd. Dat gebeurt

uit eerbied voor de Torah die door God op Pinksteren vanaf de berg Horeb aan zijn volk gegeven is. Maar er is nog een reden. God had zijn volk gezegd zich gereed te maken en te heiligen voor de ontmoeting met Hem die over drie dagen zou plaats vinden. Het verhaal gaat dat de Israëlieten daar zo druk en gespannen mee bezig waren, dat ze zich op de bewuste morgen van de derde dag versliepen en de Heere zei: *‘Waarom was er niemand toen Ik kwam, en antwoordde niemand toen Ik riep.’* Dat is een citaat uit Jesaja 50:2! In elk geval Israël waakt nog steeds in de nacht van Pinksteren om deze zonde te repareren.

5. Er kan een diepere betekenis in een Schriftwoord besloten liggen, die door de schrijver of spreker van dat woord als zodanig niet doorzien wordt. Als Juda in Genesis 38 de zonen, die Tamar hem baart, de namen Perez en Zera geeft, dan verwijzen deze namen naar de Messias, zoals we zullen zien. Zerah betekent bijvoorbeeld ‘opgaand licht’. Dat wil echter niet zeggen dat Juda zich van deze verwijzing bewust was.

Zo zie je in het evangelie, dat Kajafas tot het Sanhedrin de beroemde woorden spreekt: *‘Gij weet niets en gij beseft niet, dat het in uw belang is, dat één mens sterft voor het volk en niet het gehele volk verloren gaat’* (Joh. 11:50). Op dat moment doorziet hij niet dat zijn woorden een andere en diepere betekenis hebben, dan hij denkt.

Als Pilatus Jezus naar buiten brengt met de doornenkroon en het purperen kleed verzucht hij: *‘Zie de mens!’* (Joh. 19:5). Kon hij op dat ogenblik de volle betekenis van die uitspraak bevroeden? Evenzo, als het volk bij Pilatus aandringt om Jezus te laten kruisigen en uitschreeuwt: *‘Zijn bloed kome over ons en onze kinderen!’* (Matt. 27:25) zal niemand zeggen dat deze woorden een heilzame betekenis hebben. Integendeel, wij weten maar al

te goed, wat voor een donkere en bittere uitwerking deze woorden gekregen hebben. Ze zijn opgevat op de manier, waarop ze door de mensen, die daar stonden bedoeld zijn en ze zijn het Joodse volk op een gruwelijke manier in de geschiedenis nagedragen. Toch is de diepere betekenis ervan, dat zij verwijzen naar de bloedbesprenkeling bij de verbondssluiting in Exodus 24:8. Mozes spat het bloed van het verbond uit over het volk dat voor hem staat. De uitleg van het evangelie is dat God door het bloed van zijn Zoon een nieuw verbond bekrachtigd en dat Israël daar deel aan krijgt. Hier is de diepere betekenis van een vloek dus niets anders dan een zegen.

6. Men maakt gebruik van *verhalende* exegese. Bij onze manier van uitleg gaan we uit van feiten. We willen duidelijk hebben, wat er precies gezegd is of wat er gebeurt in de tekst. Het wekt dan ook enige verbazing, als we in de Midrash zomaar een tweespraak tegenkomen tussen de vrouw van Potifar en Jozef, die plaats vindt in de gevangenis. We hebben de neiging om te zeggen: 'Dat staat er niet en dat is dus ook onzin!' We vinden het een aanvulling op de Bijbeltekst, die uit de lucht gegrepen is, ook al zijn de woorden van Jozef op dat moment de prachtige verzen uit Psalm 146.

Uit wat we tot nu toe gelezen hebben over de Joodse benadering van de Bijbel is één ding overduidelijk: De eerbied en het besef van heiligheid voor het Woord van God is te groot om zomaar dingen aan de Bijbel toe te voegen.

Misschien kan een voorbeeld verheldering geven. Vincent van Gogh heeft een schilderij gemaakt getiteld *Bruggen bij Asnières*. We zien de bruggen in prachtige kleuren, roze, bruin en rood; we zien een stoomtrein en wat boten in het water liggen, water

dat geschilderd is met een mengeling van rood, paars, blauw en zwart.

Als je van diezelfde bruggen op dat moment en vanaf dezelfde plaats als waar de schilder stond, een foto genomen zou hebben, zou die foto de werkelijkheid waarschijnlijk anders weergeven.

Misschien lagen er geen vijf, maar vier boten aan de kant, liet de trein op dat moment niet zo'n zwarte rookpluim zien en was de lucht heel anders gekleurd. Toch zal niemand wat van Gogh geschilderd heeft, afdoen als bedrog of moedwillige verandering van de werkelijke situatie. Iedereen begrijpt dat je zo niet naar dat schilderij moet kijken. Wat de schilder doet, is niet een wetenschappelijk verantwoorde nabootsing van de feiten geven; hij geeft weer hoe hij ervaart wat hij ziet en misschien bevat zijn manier van de werkelijkheid weergeven een boodschap.

Wat de Joodse geleerde doet, is de tekst uitleggen en tegelijk toepassen en actualiseren voor zijn tijd en zijn situatie. Hij maakt geen foto, maar een schilderij. Hij voegt andere teksten toe en breidt de geschiedenis uit om tot een beter begrip te komen en zijn lezer of leerlingen te helpen de tekst te laten spreken in de eigen situatie.

Als de uitlegger bij het boek Ester verhaalt dat Mordechai de nacht, voordat de uitroeiing van de Joden zal plaats vinden, doorbrengt met het leren van de Torah aan de kinderen van het volk, dan moet je niet vragen: 'Was dat nu echt zo?'; veeleer moet je vragen: 'Wat moet ik doen in tijden van nood en ellende?'

Bij de verhalende uitleg van de Bijbel moet je niet vragen naar wetenschappelijk bewijsbare feiten, maar naar de waarachtigheid van de uitleg en of hij opbouwend is. Deze uitleg staat

niet in dienst van geschiedwetenschap, maar in dienst van de toewijding aan God. Hij is op hetzelfde moment uitleg, vertolking en prediking.

Opnieuw moeten we zeggen, dat deze methode van uitleg in onze oren vreemd klinkt, maar voor de lezer van het Nieuwe Testament vertrouwd was. Ook binnen het Nieuwe Testament vinden we voorbeelden van deze manier van uitleg. In Hebreëen 7:1 v.v. lezen we over Melchizedek, de priester-koning van Salem, met wie Abraham een ontmoeting heeft na het verslaan van de koningen. Deze Melchizedek wordt getekend als een voorafschaduwing van Jezus Christus en wordt zelfs aan Christus gelijkgesteld met de opmerking dat hij *‘zonder vader en zonder moeder en zonder geslachtsregister is en zo priester voor eeuwig blijft.’* Voor ons gevoel, teruglezend in Genesis 14, wonderlijk, voor het gevoel van de Joodse lezers van de Hebreënbrief niet. In Hebreëen 11:18 en 19 lezen we de opmerking dat Abraham gehoor gegeven heeft aan Gods oproep Izaak te offeren, omdat hij *‘overwogen heeft, dat God bij machte was hem zelfs uit de doden op te wekken.’* Het is zonder meer mogelijk, dat zo’n gedachte bij Abraham geleefd kan hebben, maar feitelijk staat dat er niet in Genesis 22. Als ik iets dergelijks zou doen bij een zondagse preek over een episode uit het leven van David, dan zou men mij daar ongetwijfeld op aanspreken. Natuurlijk, de Hebreënbrief is Gods woord, maar we kunnen niet ontkennen, dat hier ook een bepaalde manier van omgaan met de Schriften van het Oude Testament naar voren komt, die de Joodse manier van omgaan met de Bijbel eigen en vertrouwd is. En zo wordt de tekst uit Hebreëen 11 voor ons niet alleen een getuigenis van het diepe vertrouwen van Abraham in God, maar ook van de opstanding.

Het is waar dat deze verhalende uitleg ook zijn schaduwkanten heeft. De uitlegger kan doorslaan en dan zien we dat het Bijbelverhaal onttaardt in een sprookjesachtige vertelling, die werkelijk geen enkele boodschap in zich draagt en de geschiedenis alleen maar mooier wil maken dan zij is.

Aan de andere kant, onze manier van uitleg heeft ook zijn nadelen. Ze kan onttaarden in een historisch-kritische methode, waarbij de exegeet alleen nog maar wil weten wat er staat en wie het geschreven heeft, en als het ware met een ontleedmes verschillende vermeende tradities in de Bijbel uit elkaar haalt. In de bestudering van de geschiedenis van Jozef kun je dan ook commentaren tegenkomen, die duidelijk willen maken, dat het verhaal van Jozef een aardige novelle is uit later tijd; een verhaal dat door de schrijver van Genesis gebruikt is om duidelijk te maken waarom het volk Israël aan het begin van Exodus teruggevonden wordt in Egypte. Op grond van ‘wetenschappelijke’ argumenten komt men dan vervolgens ook nog tot de conclusie, dat de geschiedenis van Juda en Tamar eigenlijk in het gehele verhaal van Jozef niet thuishoort en een eigen zelfstandige traditie is, die daar is neergezet, omdat het daar zo aardig past.

Ten slotte zij bij dit punt nog opgemerkt, dat het bijzonder is, dat je in deze verhalende uitleg bij de geschiedenis van Jozef soms dingen tegenkomt, die je in Genesis niet leest, maar die wel terugkeren in het evangelie. Zo is er de kanttekening bij de verkoop van Jozef, dat Juda niet twintig, maar dertig zilverlingen ontving en dat hij er tien achterover drukte, ‘want’, zo staat er dan, ‘hij was een dief’. In het evangelie lezen wij, dat zijn naamgenoot Judas (Judas is de Griekse schrijfwijze van Juda) ook beschuldigd wordt van diefstal. De vraag is of dit puur toeval is, zeker als je bedenkt, dat deze lezing van de verkoop door

Juda voorkomt in een overlevering, die in Jezus' dagen bekend was. Wat daarbij opvallend is, is dat de overeenkomst tussen de geschiedenis van Jozef en die van de Here Jezus, waarin ook de overeenkomst tussen Juda en Judas een rol speelt, niet alleen door de Schrift zelf gevoed wordt, maar zelfs hier en daar door de Joodse overlevering.

7. Elk Schriftwoord is door God ingegeven. Er is geen woord, geen letter in de Bijbel overbodig. Geen *tittel* en geen *jota* staat er voor niets. Bovendien is er vanuit de eenheid van de Schrift een onderling verband aan te wijzen tussen woorden, die een gelijke getalswaarde hebben.

Ook voor ons is het duidelijk, dat getallen in de Bijbel een bijzondere betekenis kunnen hebben. Als we in het Nieuwe Testament lezen, dat Jezus twaalf leerlingen om Zich heen verzamelt, weten wij, dat dit een verwijzing is naar het getal van de twaalf stammen van Israël. De Joodse uitleg gaat hierin nog veel verder.

Het getal 6 duidt op de zesde dag van de schepping, waarop de mens tot leven kwam en kan dan in een bepaalde situatie aangeven dat we te maken hebben met iets 'menschlijks'. Het kan ook aangeven dat we te maken hebben met iets van het 'voorlaatste'. Het kan groot en sterk zijn, maar het heeft niet de volheid en de volkomenheid, die komt bij de zeven. In die zin heeft het getal van de antichrist in Openbaring 13, 666, onder andere de betekenis, dat de macht van deze tegenstander van God groot is, maar dat deze toch niet het laatste woord heeft of de geschiedenis beslissend bepaalt.

Het getal 8 geeft aan dat we de grenzen van deze aardse werkelijkheid overstijgen; deze wordt immers getekend door de zeven dagen van de schepping. Het getal 8 betekent, dat we in

aanraking komen met de hemel. Daarom valt de verschijning van God op de berg Horeb vijftig dagen – een dag na zeven maal zeven dagen – na de uittocht.

Maar ook de besnijdenis vindt plaats op de achtste dag als teken dat een kind het verbond wordt binnengebracht.

Het is verder belangrijk om te weten, dat de tientallen of honderdtallen van een bepaald getal hetzelfde uitdrukken. Zeventig en zevenhonderd hebben dezelfde betekenis als zeven.

Het Hebreeuws, maar ook het Grieks van het Nieuwe Testament, kent geen aparte tekens voor getallen zoals wij die kennen. Een letter is niet alleen een teken van een bepaalde klank, maar ook van een bepaald getal. Het woord voor ‘schrijven’ is dan ook hetzelfde als het woord voor ‘tellen’. Zelfs onze taal kent dit verband. In het woord ‘vertellen’ zit ook het woord *tellen*. Dat houdt in dat de woorden, die wij in de Hebreeuwse Bijbel tegenkomen ook combinaties van getallen zijn. Zo heeft het woord ‘goed’, *tov*, als getalswaarde 17 (9-6-2) en het woord ‘leven’, *chai*, is als getal 18 (8-10). In de uitleg van de Bijbel legt men verbanden tussen de getallen en de woorden, die met die getallen overeenkomen. Als er dus in Genesis 37 staat, dat Jozef zeventien jaar oud is, zal menig Bijbelgeleerde hier het woord *goed* inbrengen bij zijn verklaring. Hij zal bijvoorbeeld zeggen, dat wat Jozef overkomt in zijn zeventiende levensjaar uiteindelijk toch goed was of zich ten goede zou keren.

Ook legt men verbanden tussen woorden met dezelfde getalswaarde. Als Deuteronomium 6 uitspreekt dat God één is, zal men opmerken, dat deze eenheid van God vooral in zijn onveranderlijke *liefde* ligt, omdat liefde en eenheid allebei dertien als getalswaarde hebben.

Het is prachtig om te zien, welke samenhang men ziet bij het volgende voorbeeld.

Het getal 8 duidt op datgene, wat dit leven overstijgt, het bereik van God. Nu heeft het woord ‘acht’, *schmone*, dezelfde letters als het woord voor ‘hemel’ en het woord voor ‘olie’. Niet alleen wordt nu duidelijk, dat acht te maken heeft met het hemelse, maar ook dat olie iets is wat met God te maken heeft. Dit komt dan ook naar voren in de zalving met olie van koningen en profeten als teken van Gods Geest. Het zal dan ook geen verwondering wekken, als in de zegen van de achtste zoon van Jakob, Asher, gezegd wordt dat zijn spijszet vet zal zijn (Gen. 49:20), en dat Mozes deze stam van Israël zegent met de woorden: ‘*Hij dope zijn voet in olie*’ (Deut. 33:24).

Om nog een voorbeeld te geven: In Genesis 12:8 lezen wij, dat de aartsvader Abraham het beloofde land binnentrekt en dat hij zijn tenten opzet tussen Bethel en Ai. Wij zullen daar niet zoveel achter zoeken, voor ons is het niet meer dan een aardrijkskundige opmerking. We kunnen eventueel op een landkaart opzoeken, waar Abrahams tent ongeveer gestaan moet hebben, maar veel wijzer worden wij er niet van. Voor de Joodse Bijbelgeleerde ligt dit anders en dieper. De getalswaarde van Ai is immers 80 (5-70-10) en die van Bethel 443 (2-10-400-1-30). Dat betekent dat Abraham zich op dat moment bevindt in het gebied tussen 443 en 85; de uitlegger zal 85 van 443 aftrekken en komen op het getal 358. En dit getal is niets anders dan de waarde van het woord ‘Messias’. Met andere woorden, zo zal de geleerde redeneren, Abraham bevond zich op dat moment niet alleen letterlijk op een plek tussen Bethel en Ai – een opmerking, waar we eigenlijk niets mee doen – maar ook figuurlijk op de weg van de Messias. Abrahams tocht hing niet aan elkaar van toevalligheden (‘je moet je tent toch ergens kwijt’) maar werd geleid door God. Door gehoorzaam